
ПОГОРЕЛОВА Т.Ф.,
старший викладач, кафедра
сучасних європейських мов,
Київський національний
торговельно-економічний
університет, м. Київ, Україна

СУЧАСНІ СТАНДАРТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРОКУРОРІВ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ

У статті розглянуті особливості професійної підготовки прокурорських працівників в Україні та проаналізовано досвід деяких європейських країн щодо стандартів спеціалізованої професійної підготовки суддів та прокурорів.

Ключові слова: юридична освіта, освітній стандарт, професійна підготовка, прокурор, суддя, модель підготовки, розвиток професійних навичок.

В статье рассмотрены особенности профессиональной подготовки прокуроров в Украине, а также проанализирован опыт некоторых европейских стран в контексте стандартов специализированной профессиональной подготовки судей и прокуроров.

Ключевые слова: юридическое образование, образовательный стандарт, профессиональная подготовка, прокурор, судья, модель подготовки, развитие профессиональных навыков.

The article deals with peculiarities of public prosecutors training in Ukraine. The experience of some European countries is also considered in terms of the standards of specialized professional training of judges and prosecutors.

Key words: legal education, educational standard, professional training, public prosecutor, judge, training model, professional skills development.

Інтеграція Вищої школи України в європейський освітній простір вимагає кардинальних змін у загальній стратегії розвитку системи вищої професійної освіти. Формальною основою процесу прогресивних перетворень в цій галузі став новий закон «Про вищу освіту». Проте слід зазначити, що законодавчо проголошені реформи поки що не призвели до реалізації поставлених цілей та завдань. Досі на початковому етапі знаходиться процес розробки та запровадження стандартів якості управління університетською освітою, не працює автономія вищих навчальних закладів, що уповільнює входження України у якість рівноправного члена до європейського науково-освітнього простору.

Всі вище зазначені проблеми стосуються і підготовки фахівців з вищою юридичною освітою, зокрема прокурорських працівників, які виконують у суспільстві надзвичайно складні та важливі обов'язки.

Згідно із 2 статтею нового закону «Про прокуратуру» на останню покладені наступні функції:

1) підтримання державного обвинувачення в суді;

2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом;

3) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досу-

дове слідство;

4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

З метою реалізації своїх функцій прокуратура здійснює міжнародне співробітництво [1].

Отже, підготовка майбутніх прокурорів має відбуватись виключно на основі професійних стандартів прокурорської діяльності, як це робиться в європейських країнах.

Проблеми реформування професійної підготовки майбутніх працівників прокуратури розглядалися у статтях таких вчених, як А. Алексєєв, М. Бурбика, О. Бандурка, Ю. Грошевий, В. Долежан, М. Косюта, Г. Середа, В. Сухонос. Проте і досі не подолано протиріччя між професійними стандартами прокурора, визначеними Конституцією України, законом «Про прокуратуру» та «Дисциплінарним статутом прокуратури», та сучасними принципами освітньої підготовки майбутнього прокурора.

Метою даної статті є визначення базових структурних та програмних особливостей підготовки європейських прокурорів.

У 1990 р. Організацією Об'єднаних Націй були оприлюднені «Керівні настанови щодо діяльності прокурорів», розроблені виходячи з основополож-

них принципів Загальної декларації прав людини, до яких відноситься рівність всіх перед законом, презумпція невинуватості, право на справедливий і публічний розгляд справи незалежним і неупередженим судом.

Цей важливий документ визначив вирішальну роль прокурорських працівників у здійсненні правосуддя, порядок виконання ними своїх професійних обов'язків, закликав поважати та сприяти дотриманню проголошених Декларацією принципів. В цьому контексті надзвичайно важливим стало створення умов для отримання прокурорами відповідного рівня професійної кваліфікації шляхом вдосконалення методів призначення на посаду прокурора та надання претендентам відповідної правової та професійної підготовки.

Зокрема у керівних настановах наголошується на тому, що прокурори мають одержати юридичну освіту та професійну підготовку, основою якої є усвідомлення ідеалів та етичних обов'язків цієї професії, конституційного та встановленого законом захисту прав підозрюваного і потерпілого, а також прав та основних свобод людини, визнаних національним та міжнародним правом [5].

У 2005 р. на конференції Генеральних прокурорів Європи у Будапешті на основі «Керівних настанов щодо діяльності прокурорів» були затверджені «Європейські директиви з етики та професійної поведінки прокурорів» іншими словами стандарти професійної діяльності прокурорських працівників.

Відтак європейський прокурор повинен:

1) виконувати свої професійні обов'язки відповідно до вищих стандартів чесності та сумління;

2) не виступати стороною обви-

нувачення у справі, яка знаходиться за межами його компетенції, знань і досвіду;

3) вживати заходів для збереження і розширення професійних знань і навичок, тримати себе добре поінформованим і обізнаним щодо відповідних правових змін;

4) прагнути бути послідовним, незалежним, справедливим і неупередженим;

5) завжди зберігати професійну таємницю відповідно до вимог закону;

6) служити захисту суспільних інтересів;

7) поважати право всіх людей бути рівними перед законом – прокурор ніколи не повинен діяти прихильно або упереджено по відношенню до конкретних осіб або інтересів [4].

Виконання надзвичайно складних та відповідальних суспільних функцій, визнання того, що прокурор є не просто фахівець з вищою юридичною освітою, обумовило особливі вимоги щодо організації професійної підготовки прокурорських працівників у більшості європейських країн.

На сьогодні оцінка якості системи європейського правосуддя безпосередньо залежить від якості підготовки суддів та прокурорів.

Спеціалізовані навчальні інституції, які відповідають за підготовку суддів та прокурорів у країнах Європи, є частіше за все незалежними від законодавчої та виконавчої гілок влади. Кожний навчальний заклад має можливість розробляти власні програми початкової теоретичної та практичної підготовки та підвищення кваліфікації прокурорів та суддів.

Як відомо, найбільш поширеною в Європі є двоступенева модель професійної підготовки кадрів для органів прокуратури. Вона полягає в тому,

що претендент на посаду прокурора одержує повну юридичну освіту в класичному університеті, набуває певного практичного досвіду за юридичною спеціальністю і тільки потім після успішного складання вступних випробувань проходить відповідну підготовку у спеціалізованому навчальному закладі, що знаходиться поза сферою управління освітянського відомства, наприклад, у Національній школі магістратури Франції, Центрі суддівських студій Португалії, Академії Правосуддя Туреччини, Національному інституті магістратури Румунії, Центрі підготовки суддів і прокурорів в Сербії, Національному інституті юстиції в Молдові, Академії для підготовки суддів і прокурорів Македонії тощо [2, с.107-108].

В тих західноєвропейських країнах, де прокурори належать до органів правосуддя або судової гілки влади на початковому етапі судді та прокурори проходять спільну підготовку.

Тривалість завчання за цією моделлю складає від 6 місяців до 3 років. За таких умов претендент отримує посаду прокурора у 26-28 років, коли він є вже достатньо зрілою людиною для усвідомлення міри відповідальності щодо виконання свого професійного обов'язку.

Необхідність проходження спеціалізованої професійної підготовки є обов'язковою умовою прийняття на роботу до прокуратури у таких країнах, як Франція, Іспанія, Туреччина, Чехія, Румунія, Македонія, Молдова та інші.

Добір кандидатів для проходження навчання здійснюється на конкурсних засадах з дотриманням процедури рівності та гласності у відповідності до вимог, передбачених законом країни.

Основними цілями спеціалізованої професійної підготовки є надання

кандидатам поглиблених юридичних знань в різних галузях права, розвиток відповідних професійних якостей та вмінь, формування технічних навичок, необхідних для виконання обов'язків прокурора.

Наприклад, у Центрі суддівських студій в Португалії результатом навчальної підготовки має стати:

1) усвідомлення кандидатами ролі суддів і прокурорів щодо гарантування і забезпечення основних прав громадян;

2) сформованість критичного мислення і відкритості до всіх форм знань;

3) розвиток аналітичних здібностей та навичок оптимізації прийняття рішень;

4) здатність визначати морально-етичні вимоги та усвідомити роль професійної деонтології у забезпеченні прав громадян;

5) набуття кандидатами культури запозичення передової практики у сфері людських стосунків в рамках трудових та інституційних відносин;

6) сформованість культури та практичних навичок професійного самонавчання протягом усього життя.

Сучасні активні технології навчання, які застосовуються в Центрі підготовки суддів та прокурорів дають можливість майбутнім суддям і прокурорам розвинути та поглибити наступні технічні характеристики:

1) юридичні навички, пов'язані з практикою застосування закону;

2) застосування юридичної і судової процедури для аналізу та практичного вирішення справ;

3) набуття знань та навичок в не правничих сферах, наприклад, психології, соціології для більш глибокого усвідомлення суддею або прокурором життєвих реалій;

4) уміння виносити рішення на основі правової інтуїції та аналітич-

них здібностей та передбачити можливі наслідки прийнятих рішень;

5) вміння аргументовано вести дебати та робити об'єктивні висновки;

6) оволодіння методикою ефективного управління та ведення справи з орієнтацією на винесення остаточного рішення;

7) оволодіння комунікативними навичками, необхідними для виконання відповідних функцій в процесі судового розгляду справи з застосуванням інформаційних технологій;

8) здатність використовувати наявне програмне забезпечення для електронного управління провадженнями;

9) оволодіння навичками організації управління робочими методиками, які максимально задовольняють професійні потреби суддів та прокурорів [2, с.98-199].

Значна увага в процесі розвитку професійних умінь та навичок приділяється теоретичним та практичним питанням вивчення різних форм юридичної та судової мови (інтерпретації закону, опису, дискусії, методам обробки фактів та їх структуруванню, юридичній аргументації та судовій риторичі у заявах та обґрунтуванні рішень).

Цікавим є досвід бельгійського Інституту з підготовки судових працівників, який займається професійною підготовкою суддів та прокурорів, та розробив програму розвитку психосоціальних навичок, пов'язаних з вмінням кандидатів будувати відносини та робити комунікаційний аналіз. Процес навчання відбувається із застосуванням елементів психологічного тренінгу, базується на методології безпосередньої участі та передбачає чергування теоретичних занять з вправами та рольовими іграми, під час яких кожен учасник може перевірити свою реакцію на певні соціальні ситуації.

Підготовка складається з ознайомлення з кількома методиками.

Першою є *активне слухання*, що стосується розвитку вмінь, які допомагають створити сприятливу атмосферу для самовираження, дають можливість співрозмовнику висловити власні думки та відстежити вербальну та невербальну інформацію, яку він передає.

Наступною є методика *спостереження та логічних помилок*, що дає можливість дізнатись про перешкоди у формуванні переконань та точок зору. Метою її засвоєння є спроба зробити процес прийняття рішень більш чітким на основі розуміння ролі середовища, мотивації та цінностей.

Далі іде опанування методикою розвитку умінь *ведення переговорів та управління конфліктними ситуаціями*, під час роботи з якою майбутні судді та прокурори вчаться формувати особистий стиль переговорів шляхом аналізу напружених ситуацій та вибору оптимальної стратегії досягнення домовленостей, тобто перетворювати напругу на можливість досягнення компромісу.

Четвертий етап підготовки пов'язаний з розглядом таких колективних феноменів, як *лідерство та процес прийняття рішень* та має на меті вивчення різних приймів активізації роботи колективу шляхом аналізу різних рівнів впливу та способів спрощення функціонування групи залежно від її структури та цілей [2, с.248].

Слід зазначити, що в програмах як професійної підготовки, так і підвищення кваліфікації суддів та прокурорів будь якого європейського навчального закладу гідне місце відведено предмету Професійна етика та деонтологія. Цей предмет має безпосереднє відношення до стандартів службової та поза службової поведінки суддів та прокурорів.

У європейській спільноті існує стійке переконання у тому, що, чим вище рівень етичної культури судді або прокурора, тим більш ефективно він виконує службові обов'язки та відповідальніше ставиться до процесу й результатів своєї професійної діяльності.

В цьому контексті іде поглиблене теоретичне та практичне відпрацювання таких тем, як:

- Елементи судової культури;
- Етика, професійна етика;
- Характеристика судді або прокурора;
- Професійні обов'язки суддів та прокурорів;
- Непрофесійні обов'язки суддів та прокурорів у суспільному житті;
- Правові норми та вирішальна роль людського фактору;
- Дисциплінарна відповідальність в системі загального права
- Деонтологічний кодекс суддів та прокурорів;
- Контроль громадянського суспільства за судовими рішеннями та ін.

Грунтовна морально-етична підготовка європейських суддів та прокурорів є основою набуття ними професійної майстерності.

Слід зазначити, що суттєвими перевагами моделі професійної підготовки суддів та прокурорів, яка застосовується у більшості країн Європи є

1) відкрита, демократична процедура вступу до спеціалізованого навчального закладу;

2) незалежність навчальних установ від законодавчої та виконавчої гілок влади;

3) наявність стандартів навчальної підготовки та їх відповідність професійним стандартам практичної діяльності суддів та прокурорів;

4) поєднання поглибленої теоретичної підготовки з цілеспрямованим розвитком суто професійних здібностей, умінь та навичок;

5) розвиток складних технічних навичок, необхідних для успішного виконання професійних обов'язків судді або прокурора;

6) максимальне застосування у навчальному процесі сучасних, розвиваючих технологій навчання;

7) забезпечення стажерів робочими місцями під час проходження практики у судових установах під керівництвом наставників;

8) наявність чітко розроблених критеріїв комплексного оцінювання результатів навчальної діяльності майбутніх суддів та прокурорів на різних етапах професійної підготовки.

Подібний підхід до добору та організації навчання кандидатів на посаду прокурора в Україні дозволив би забезпечити систему прокуратури якісними кадрами.

Натомість в країні і досі не розроблені стандарти вищої юридичної освіти та немає чіткої уяви щодо визначення найбільш ефективної моделі професійної підготовки прокурорських кадрів. Єдиним шляхом покращення ситуації може стати справжнє реформування та модернізація

системи вищої професійної освіти та запровадження у практику освітньої діяльності вищих навчальних закладів кращих світових стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про прокуратуру: закон України від 25 грудня 2015р. № 928-VIII/Інтернет ресурс.– Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
2. On the Way to European Standards in Judicial Education/ Proceedings of the International Conference Kyiv, 25-26 November 2010. – Council of Europe, 2011. – 310 p.
3. Актуальні проблеми професійної підготовки суддів, прокурорів та працівників правоохоронних органів/ Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 25 квітня 2009 р. – К.: 2009. – 80 с.
4. European Guidelines on Ethics and Conduct of Public Prosecutors: The Budapest Guidelines adopted by the Conference of Prosecutors General of Europe on 31 May 2005/ Інтернет ресурс.–Режим доступу: https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round4/Budapest_guidelines_EN.pdf
5. Guidelines on the Role of Prosecutors adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana Cuba, 27 August to 7 September 1990/Інтернет ресурс.– Режим доступу: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RoleOfProsecutors.aspx>

TRANSLITERATION OF RESOURCES:

1. Pro prokuraturu: zakon UkraYini vld 25 grudnya 2015r. # 928-VIII/Internet resurs.– Rezhim dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
2. On the Way to European Standards in Judicial Education/ Proceedings of the International Conference Kyiv, 25-26 November 2010. – Council of Europe, 2011. – 310 p.
3. Aktualni problemi profesynoyi pidgotovki suddiv, prokuroriv ta pratsivnikiv pravoohoronnih organiv/ Materlali mlzhnarodnoyi naukovo-praktichnoyi konferentsiyi 25 kvitnya 2009 r. – K.: 2009. – 80 s.
4. European Guidelines on Ethics and Conduct of Public Prosecutors: The Budapest Guidelines adopted by the Conference of Prosecutors General of Europe on 31 May 2005/ Internet resurs.–Rezhim dostupu: https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round4/Budapest_guidelines_EN.pdf
5. Guidelines on the Role of Prosecutors adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana Cuba, 27 August to 7 September 1990/Internet resurs.– Rezhim dostupu: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RoleOfProsecutors.aspx>